

Kıbrıslı Türklerde Din Yaklaşımı: İnanç ve Dini Törenler¹

Religious Approaches of Turkish Cypriots: Beliefs And Religious Ceremonies

Nebiye KONUK*
Büşra MOLLAAHMETOĞLU**

Öz

Kıbrıslı Türklere ilişkin, siyasi, tarihi araştırmalar olmakla birlikte doğrudan dini görüşlerine ilişkin yapılmış çalışmalar literatürde sayıca az görünmektedir. Yapılan çalışma ile bir bütün olarak dine yaklaşım konusunda detaylara ulaşmak amaçlanmıştır. Kıbrıslı Türkler'in dine bakışları, din konusundaki genel düşünceleri, dini öğrenme ve aktarma biçimleri, inanç yaklaşımları ve önemli günlerde uygulanan dini törenler gibi başlıklar çerçevesinde yapılan bu çalışma yeni çalışmalara ışık tutacaktır. Kültürel araştırmalar tarihsel araştırmalardan beslenmesi gerektiği kadar, yaşayan unsurlarla tarihin nasıl evrildiğini de anlamayı gerektireceğinden sosyolojik bakış açısı literatüre katkı sağlayacaktır. Bu amaçla çalışmada, Kıbrıslı Türklerle derinlemesine mülakat tekniği ile görüşülmüş, konu hakkındaki düşünceleri öğrenilmeye çalışılmış ve yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıslı Türkler, Dini törenler, İnanç biçimleri

Abstract

There are political, historical researches on Turkish Cypriots, but studies on religious views seem less in the literature. It is aimed to reach the details about the approach to religion as a whole with the study conducted before. This study, which is based on the titles of the Turkish Cypriots towards religion, general ideas of religion, forms of religious learning and

1 Bu araştırma, etik açıdan Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi'nin, 25/07/2018 tarihli yazısında Etik Kurulu Kararı ile onaylanmış olup 9-11 Kasım 2018 tarihinde bildiri olarak sunulmuş (2nd International EMI Entrepreneurship and Social Sciences Congress); sosyal-bilimler alanında en iyi bildiri ödülüne layık görülmüştür.

* Dr. Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, nebiye.konuk@kisbu.edu.tr

** Öğretim Görevlisi, Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi, Dini İlimler Fakültesi, busra.mollaahmetoglu@kisbu.edu.tr

transmission, belief approaches and religious ceremonies on important days, will shed light on new studies. The sociological perspective will contribute to the literature due to be required to understand how history evolves with living elements as much as cultural research should be supported from historical research. With respect to this purpose, Turkish Cypriots were negotiated through in-depth interviews and their thoughts on the subject were discussed and interpreted in the study.

Keywords: Turkish Cypriots, Religious Ceremonies, Belief Forms

GİRİŞ

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti hakkında yapılan bilimsel çalışmalar detaylı olarak incelendiğinde daha çok tarih, askeri, siyasi, stratejik ve sosyal alanlarda yapıldığı gözlemlenmiştir. Literatür kaynakları incelendiğinde ise Kıbrıs Türk toplumunun dine yaklaşımı, dine olan bakış açıları, dini öğrenme ve aktarma biçimleri hakkında yapılan çalışmalar alan içerisinde eksikliği hissedilen konular arasında gözükmektedir.

Müslüman bir kimliğe sahip olan Kıbrıslı Türklerin, din yaklaşımında inanç ve dini törenlerin analizi toplumun din hakkında düşünce yapısı hakkında güvenilir yorumlar yapmamızda etkili olacaktır. Bu amaç etrafında konuyla ilgili derinlemesine mülakat tekniği kullanılmış yarı yapılan soru formları ile Kıbrıslı Türklerin dini inanç ve törenleri hakkında bulgular elde edilmiştir. Elde edilen değerlendirme sonuçları konuyla ilgili yapılmış diğer çalışmalara katkı sağlayacaktır.

Çalışmanın bu kısmında ele alacağımız konular Kıbrıs Türk halk bilimi ve Kıbrıs'ın dini hayat üzerinde yayınlanmış kitap, makale ve bildirilerden bazılarıdır. Diğer yayınlanmış çalışmalar kaynak olarak belirtilmiştir. Kıbrıs'ın dini hayatı ve inancı üzerine yapılan çalışmalar çoğunlukla alan araştırması niteliğinde yapılmıştır. Bilimsel uygulamaları içeren çalışmalarda Kıbrıs'ın dini hayatı, din eğitimi ve dini törenler hakkında değerlendirmeler içermektedir. Bu genel çalışmalar aşağıda ele alınmıştır.

Konumuz ile ilgili olan çalışmalardan biri Talip Atalay'a ait *Geçmişten Günümüze Kıbrıs İdari Yapılanma ve Din Eğitimi*, kitabıdır. Atalay, araştırmanın Kıbrıs için önemine vurgu yaparak şu ifadelerle yer vermiştir: “Biz böyle bir çalışmayla; Kıbrıs'ta İslam din eğitiminin tarihi dayanaklarını ortaya koyarak Türklerin dini hayatlarında gözlenen çözümlerin altında yatan sosyal ve siyasal etkenlerin daha iyi anlaşılmasına katkı yapmak istedik. Bu çalışmanın, din eğitim- öğretiminde yapılması gerekenlerin doğru tespit edilip anlaşılacak uygun çözümler planlanabilmesinde, ufuk açacağını düşündük. Yine din eğitim-öğretimi ile ilgili güncel durum ve taleplere yönelik tartışmaları ele alıp değerlendirecek önerilerde bulunarak katkıda bulunmanın çalışmayı önemli kılacaktır, fikrindeyiz. Ayrıca bu yöndeki eksiklikten yola çıkarak böyle bir çalışma yapmakla, Türkiye için son derece hayati bir önem taşıyan günümüz Kıbrıs Türk'ünün sosyal hayatının bir bölümüne ilişkin bir bakış imkanı sunmak ve KKTC'de dini teşkilatlanmanın yapısıyla okullardaki din öğretiminin hangi şartlarda gerçekleştiğini ortaya koymak istedik.” (Atalay 2003: 23).

Atalay, çalışmasının birinci bölümünde Kıbrıs'ın tarihi, coğrafi yapısı, Osmanlı eğitim kurumları hakkında bilgi verilmiş ve Kıbrıslıların inanç ve felsefi yönünde öne çıkan davranışlarından bahsedilmiştir. İkinci bölümünde İngiliz hakimiyeti döneminde meydana gelen eğitim kurumları ve onların etkisi üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde Kıbrıs Türk Cumhuriyeti döneminde müslümanların durumu, din eğitimine katkuları ve din görevlilerinin durumundan bahsedilmiştir. Son bölümde ise 1974 sonrası KKTC'nin dini hayatı, örgün ve yaygın din eğitimi kurumları incelenmiş araştırma tamamlanmıştır. Araştırmanın asıl amacı Kıbrıs'ta yaşayan Türk toplumunun dini hayatında meydana gelen değişiklikleri ortaya koymaktır. Araştırma da Kıbrıs'ta yaşayan Türk toplumunun eğitim ve din alanında geçirdiği evreler anlatılarak yaşanan olaylar ve sosyal yaşantı değişimleri incelenmiştir. Özellikle eğitim ve öğretim alanında yapılan değişiklikler geçmişten günümüze kadar bir bütün olarak ifade edilmiştir. Yapılan çalışmada KKTC'nin siyasi yapılanmanın dini yaşantıya etkisinin önemi vurgulanarak bunun problemleri üzerinde durulmuş öneriler sunulmuştur. Araştırma da bulunan sonuçlardan biri meydana gelen dini yaşam değişikliğinin anket, mülakat ve ya tutum ölçekleri ile desteklenmesidir. Bulunan sonuçlarından en önemlisi dini kurumların din eğitimi ve öğretimi noktasında çalışmalarının yetersiz kalması olmuş bu kurumlar ve dini hayat üzerinde çalışmaların artması gerektiğine vurgu yapmıştır. Atalay, çalışmasının öneri kısmında bu konuyu şu şekilde de görmemiz mümkündür: *"Kıbrıs'ta bilindiği gibi yerli Kıbrıslılar dışında Türkiye'nin çeşitli bölgelerinden gelip yerleşen önemli bir nüfus vardır. Bu nüfus 1974 sonrası adaya göç ettikten sonra pek çok açıdan değişim yaşamıştır. Türkiye asıllı Türklerle Kıbrıslı Türklerin etkileşimleri, sosyal ve kültürel değişimleri ve dini hayatları ayrıca çalışılmayı bekleyen önemli konulardır."* (Atalay 2003: 221).

Konu ile ilgili yapılmış diğer çalışma, *Türkiye Göçmeni ve Yerli Kıbrıslılarda Dindarlık: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Örneği* adlı makale çalışmadır. Çalışmada, KKTC vatandaşları ve Türkiye göçmenlerinin dini yaşantıları, dindarlık görüntüleri, sosyo-demografik değişkenleri incelenmiştir. Araştırma da anket formu kullanılmış; cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, köken, ikamet gibi sosyo-demografik değişkenler ayrı ayrı incelenerek dini duygu ve yaşantılar için ölçek geliştirilmiştir. Tarama modeli şeklinde yürütülen çalışmada 194'ü erkek 207'si bayan olmak üzere 401 kişi katılmıştır. Araştırmacılar yöntem olarak analiz de t-testi, tek yönlü varyans ve Pearson korelasyon teknikleri kullanılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda göç yoluyla adaya gelen Türk göçmenleri yerli Kıbrıs Türklerinde daha dindar bir görüntü oluşturmuştur. Cinsiyet ayrımı noktasında kadınların erkeklere nispetle Allah inancını daha diri tuttıkları gözlemlenmiştir. Köyde yaşayan Türk göçmenler ve Kıbrıs Türkleri şehirde yaşayanlara nazaran ibadetlerine daha çok bağlı kaldıkları görülmektedir. Yerli Kıbrıslılarda yaş ve dini yaşantı noktasında anlamlı bir fark görülmemektedir. Türkiye göçmenlerinde ise yaş ve dini yaşantı noktasında pozitif bir korelasyon gözlemlenmiştir. Korelasyon sonuçlarında eğitim düzeyi arttıkça dini yaşantı noktasının negatif olarak düşmüştür (Yapıcı vd. 2015: 9-35).

Çalışmada elde edilen sonuçlar şu şekilde vurgulanmıştır: *‘Dini değişkenlerin tamamından yüksek puan alan Türkiye Göçmenleri, Yerli Kıbrıslılara nispetle daha dindar bir görüntü çizmiştir. Kadınlar iç dünyalarında Allah’ın varlığını erkeklere nispetle daha canlı bir şekilde hissetmekte ve daha sık duaya yönelmektedirler. Türkiye Göçmenleri, Yerli Kıbrıslılara nispetle cinsiyet açısından dinî hayatın farklı görüntülerinde daha homojen bir yapıya sahiptir. Köy ile kent arasında namaz kılma, oruç tutuma ve dua etme sıklığında köyde yaşayanlar lehine anlamlı farklılaşmaların olduğu görülmüştür. Hem Yerli Kıbrıslılarda, hem de Türkiye Göçmenlerinde köydekiler ibadetlerini şehirde yaşayanlara göre daha düzenli ifa ettiklerini belirtmişlerdir. Genel örnekleme dinî hayatın farklı görüntüleri ile yaş arasında anlamlı ilişkilere rastlanmamıştır. Benzer şekilde Yerli Kıbrıslılarda da söz konusu değişkenler arasında anlamlı bir ilişki gözlenmezken, Türkiye Göçmenlerinde yaş ile Allah’ın varlığını iç dünyada hissetme hususunda pozitif korelasyon vardır. Korelasyon sonuçları, eğitim düzeyi ile tüm dinî değişkenler arasında negatif yönde ilişkilerin olduğunu göstermiştir. Yerli Kıbrıslılarda eğitim düzeyi arttıkça dinî göstergeler Türkiye Göçmenlerine göre daha fazla azalmaktadır. ’ (Yapıcı vd. 2015: 32).*

Alıntıya baktığımızda yerli Kıbrıslılar ve Türkiye göçmenleri arasında yapılan anket çalışmasında Türkiye göçmenlerinin dindarlık seviyesi yüksek çıkmıştır. Özellikle cinsiyet ayrımında kadınların daha dindar bir şekilde yaşadıkları gözlemlenmiştir. Çalışmanın sonucunda elde edilen kanaat, Türkiye göçmenlerinin, yerli Kıbrıslılara nazaran dindarlık seviyelerinin daha homojen oldukları tespit edilmiştir. Aynı şekilde köy ve kentte yaşayanların arasında ibadetler konusunda anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. Çalışma Yerli Kıbrıslı ve Türkiye Göçmenleri arasındaki dindarlık algısına ölçek geliştirmiş olup bu anlamda farklılaşmayı etken olan faktörleri incelemiştir.

Başka bir çalışma *Kıbrıslı Türklerde Mistik İnanç Sıçramaları* adlı makale çalışmasıdır. Araştırmanın amacı şu şekilde ifade edilmiştir: *“Kıbrıs Türk toplumunun inanç yapısı, İslâm ile olan ilişkileri, dini durumu v.s. hakkında yazılan kitaplar ise iki elin parmakları kadardır. Bu alanda derinlemesine yapılacak araştırmalara şiddetle ihtiyaç vardır. Bugüne kadar, Kıbrıslı Türklerin dini açıdan niye bu kadar liberal, hatta “agnostik” oldukları sorusuna tatmin edici bir cevap bulunamamıştır. Müslüman bir kimliğe sahip olduğu düşünülen Kıbrıslı Türklerin dinsel yolcu- luğunun hikayesinin yazılması, günümüz toplumunun yapısını daha iyi bir şekilde analiz edebilme- mize birçok açıdan yardımcı olacaktır.” (Hatay 2006: 61).*

Araştırmacı konuyu Kıbrıs’ta Tekke İslamın Oluşumu, Kıbrıs’taki Bazı Sufi Tekkeleri ve Ritüelleri ve 19. Yüzyıl Reformları ve Tekke İslam’ın Dünü olmak üzere üç bölüme ayırarak incelemiştir. Çalışmada Kıbrıslı Türklerin 157-1878 yılları arasındaki dini inancın oluşum evrelerini süreç içerisinde ele alınmıştır. Kıbrıslı Türklerin günümüzdeki dini inanışlarındaki mistik düşüncenin nedenini derinlemesine incelenmiştir. Kıbrıslı Türklerin 19. Yüzyıla kadar zengin bir tekke kültürü ve tasavvufu bir anlayışının olduğunu ve tekke kültürünün dini yaşantılarına işlediğini vurgulanmıştır. Halk

dindarlığı şeklinde tabir edilen bu inanış Kıbrıslı Türklerinin yaşayışlarını etkilemiştir. Bu anlamda Kıbrıslı Türklerin inanç yönünden dini törenlere yaklaşımı mistik bir anlayışın hakimiyeti olabileceğini söylemek mümkündür. Hatay'a göre tarikatler, Kıbrıslı Türklerin diğer dinlere karşı olan hoşgörüsünün ve özgürlükçü yapısının oluşmasında inançlı dervişlerin varlığı sayesinde etkili olmuştur. Kıbrıs'ın fethi sonrasında kurulan Mevlevihanelerle birlikte birçok tarikata ait tekkelerin ve dergâhların faaliyete geçtiğini ve ada da toplam 6 tane tarikatın hizmet verdiğini bildirmiştir. Bu tarikatlar; Bektaşî, Mevlevî, Nakşîbendî, Kadîrî, Rufaî, Melamî ve Halvetî tarikatlarıdır. (Hatay 2006: 66-69).

Yapılan bir araştırma da *Din ve Dünyevîleşme: Kuzey Kıbrıs Tatlısu Örneği* adlı makale çalışmasıdır. Araştırma Tatlısu bölgesi ile sınırlandırılmış burada yaşayan halkın din ve dünyevîleşme hareketlerini ölçmek amacı ortaya konulmuştur. Yaş ortalaması 15-70 arası olan 200 kişilik bir anket oluşturulmuştur. Anketlerde inanç, ibadet, sosyal hayat ve diyanete güven algısı üzerine ölçekler geliştirilmiştir. Elde edilen sonuçlarda dindarlık ve dünyaya dalma arasında negatif, dünyaya uyum sağlama ve dindarlık geliştirme arasında pozitif bir korelasyon geliştiği gözlemlenmiştir. Diyanete güven ise yüksek çıkmıştır. Araştırmanın giriş kısmında konunun özeti şu şekilde ifade edilmiştir: “*Tatlısu bölgesinden hareketle, Kuzey Kıbrıs'taki dinî hayat ele alınmaktadır. İlk makalede dinî hayat inanç, ibadet, dinin sosyal etkileri ve gelenekselleşmiş dinî davranışlar açısından ele alınmış; özellikle dindarlıkta cinsiyet, yaş, ekonomi ve Kıbrıslılık durumuna göre farklılaşmalar tahlil edilmiştir. Bu makalede ise din ve dünyevîleşme ilişkisi dünyaya dalma, dünya ile uyum arama ve Diyanete bakış parametreleri açısından ele alınmaktadır. Dünyevîleşme pek çok gösteren üzerinden ele alınabilir. Araştırmacı, problemi, mezkûr parametreler üzerinden ele almayı tercih etmiştir. Dünyaya dalma Kur'ânî bir kavram olup dünya işlerinde boğulma, dünyaya ait süreçlerle daha fazla hemhâl olma, dünya nimetlerine aldanma anlamında kullanılmıştır.*” (Aydınalp 2017: 98).

Kıbrıslı Türkler'in inanç ve tutumları ile ilgili yapılmış bir diğer araştırma Hacı Ermiş'in, *Kuzey Kıbrıs Türk Toplumunda Sosyal ve Dini Hayat (Mesarya Örneği)* adlı doktora tezidir. Araştırmada 1974 senesi öncesi Mesarya bölgesine yerleşmiş Türk vatandaşların dini ve sosyal yaşantıları incelenmiştir. Çalışmada anket yöntemi kullanılarak inanç ve ibadetler ile ilgili tutumlar ölçülmüştür. Elde edilen sonuçlarda 1974 yılı öncesi bölgeye göç eden Kıbrıslı Türklerin milli ve dini duygularından anlamlı bir değişikliğin olmadığı gözlemlenmiştir. İbadetlerde, kaza ve kader anlayışları değişmiş sosyal ve dini yaşantılara yansıtılmıştır. Aynı zamanda türbe ziyaretleri ve dini geleneksel uygulamalarında nispeten artış gözlemlenmiştir. Bu anlamda bakıldığında Türkiye'den farklı olarak toplumsal ve dini hayatta farklılaşmaların mevcut olduğu fikri ortaya konulmuştur. Çalışmanın sonuç kısmında Kıbrıs toplumunun sosyal ve dini yaşantısı hakkında şu ifadeler yer verilmiştir: “*Kıbrıs Türk toplumunun dini ve sosyal yaşamı ile ilgili daha derinlemesine çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır. Bu amaçla yapılacak çalışmalar*

masa başı ve tepeden inmece bir şekilde değil, toplumun içimde yaşayan kişilerce ön yargılardan uzak bilimsel temellere uygun olarak gerçekleştirilmelidir. ” (Ermış 2016: 264).

Suiçmez, Kıbrıs'ta İslam öncesi Adadaki Dini yapıyı, Çoktanrılık ve Yahudilik; Hristiyanlık ve İslam dini başlıkları ile ele alarak, Müslümanların düzenlediği seferler sonucunda İslami kültürün şekillenişinden bahseder. Türk İslam kültürü ile ilişkileri ise Osmanlı Dönemi, İngiliz devri, Cumhuriyet dönemi, Kıbrıs Türk Federe Devleti Dönemi ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti bölümlendirmesi ile ele alır. Konumuz açısından bakıldığında yapılan araştırma son dönem itibariyle ele alınmıştır (Suiçmez 1998: 244-254).

Öze, Kıbrıslı Türklerin Müslümanlık anlayışı ve dini inançları konusunda yapılan çalışmalarda ortaya atılan değişik görüşlerden bahsederek Beratlının Kıbrıslı Türklerin kökenini; Kıbrıslı Türk kimliği, Kıbrıs'ta Bektaşilik, Kıbrıslı Türklerin tarihiyle ilgili araştırmaları bağlamında Aleviliğe bağladığını belirtmektedir (Öze 2014: 127). “Beratlı'ya göre, adada yaşayan ve kendini Türk diye tanımlayan bugünkü Kıbrıslı Türkler'in ataları genel olarak adanın Osmanlılarca fethinden sonra üretim kapasitesi düşen Kıbrıs'ta, üretimin boyutlarını yükseltmeyi amaç edinen devletin, Latinlerden arda kalan çiftliklere bilinçlice iskân ettiği, Anadolu'nun Türkmen ve Yörükleridir.” (Beratlı, 1999: 60'dan akt. Öze, 2014: 128).

Beratlı, Ahilik kültürünün Kıbrıslı Türklerin yaşamında oldukça yer tuttuğunu söylemektedir. Ona göre Rumların ve Türklerin birbirlerini kabul etmeleri, sakin ve uyumlu olmaları, her inanca saygı duymasını Alevilik kültürü ile ilişkilendirmektedir (Beratlı 1999: 38). Beratlıya göre: “İslâm heteredoksisi geleneğinin, lonca örgütlenmesine uygulanması ile ortaya çıkmış olan, kaynağını İslâm'ın fityan ve fütüvvet anlayışından almış olan Ahilik, kentlerde yaşayan Kıbrıslı Türkler'in kökeninde, en geniş yeri tutmaktadır.”(Beratlı 2005:6). Derzinevesi'nin de belirttiği gibi; Fatih Sultan Mehmet 1571 yılında Sünniliği devlet dinine dönüştürerek Alevilere karşı köklü bir değişikliğe gitmiştir. Devlet yönetimi ve çeşitli kademelerde bütün aleviler sürgün edilerek yeniçeri teşkilatı kaldırılır ve cem evleri kapatılır. Canlarını kurtarmak isteyen bütün aleviler adaya yerleşir. Kızılbaşlar adaya sürüldükten sonra adaya hiçbir baba ve dede gönderilmemiş başsız kalmışlardır. Ada da yaşayan kızılbaş Türkler kendi yaşadıkları yerlere cem evi yapmış burada ibadet etmişlerdir. Yüzyıllarca hem ibadetlerini yapmış hem de gelenek ve göreneklerine devam ettirmişlerdir. (Derzinevesi, vd. 2012: 10-11).

Bu bağlamda yapılan çalışmalar Kıbrıs'ın dini inanç ve törenler hakkında yapılan bilimsel çalışmalara ışık tutacaktır. Yapılan çalışmalar sadece eski yöntemlerle yapılmıştır yeni yöntemler günümüz söylemi ile geliştirilmiştir. Bu gibi çalışmaların hem KKTC'de hem de Türkiye'de eş zamanlı yayınlanması alanla ilgili kaynak sağlayacaktır. Sözünu ettiğimiz çalışmalara bakıldığında kullanılan yöntemlerin masabaşı çalışmaları veya anketler vasıtasıyla uygulanan saha çalışması olduğunu söylemek mümkündür. Bu çalışmada ise hem katılımcı gözlem hem de derinlemesine mülakat tekniği kullanılmıştır.

YÖNTEM

Araştırma, 01/09-30/10/2018 tarihlerinde yapılandırılmış soru formu tamamen araştırmaya katılmak isteyen ve Kıbrıslı olarak tanımlanan kişiler ile yapılmıştır. Araştırmada oluşturulan soru formu, kişisel bilgi formu ile Kıbrıslı Türklerin evlilik, doğum, ölüm, sosyal hadiselerle din açısından nasıl yaklaştıklarını öğrenmeye dayalıdır. Bu amaçla derinlemesine mülakat saha araştırmasında teknik olarak tercih edilmiştir. Yapılandırılmış soru formu araştırmacının mülakatı kolayca yönetmesini sağlamak amacıyla düzenlenmiştir.

Birinci bölümde, cinsiyet, yaş, doğum yeri gibi, genel bilgiler ile Kıbrıs'a geliş tarihi, kendilerini nasıl tanımladıkları, diğer toplumsal grupları nasıl tanımladıkları, Kıbrıs kültürünü nasıl tanımladıkları gibi kapalı uçlu sorular yer almakla beraber, saha araştırmacısına kolaylık olması amacıyla düzenlenmiştir.

İkinci bölümde, katılımcıların din ile ilgili genel düşüncelerine yönelik sorular ile dini törenler hakkında bilgi almaya yönelik sorular yer almaktadır.

Kıbrıslı Türklerde din yaklaşımını inanç ve dini törenler üzerinden anlama ve yorumlama amacıyla yapılan bu çalışmada derinlemesine mülakat tekniği ile yüzyüze görüşmeler ile saha çalışması yapılmıştır. Görüşme yapılırken katılımcılara araştırmanın konusu, ne amaçla kullanılacağı ve görüşmeler neticesinde ulaşılan bilgilerin çalışmaya veri sağlayacağı, tamamen gizli tutulacağı açıkça belirtilmiştir. Ulaşılan verilerin kullanılabilmesi için gerek kişilerden gerek Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesinden etik izinler alınmıştır.

Bilindiği gibi derinlemesine mülakat tekniğinde sayısal sonuçlardan çok yorumlamaya elverişli tüm sonuçlar bir araya getirilerek, katılımcı gözlemlerle birleştirilerek verilerin anlamlı bir bütün oluşturup oluşturmadığı değerlendirilir. Bu çalışmada da yarı yapılandırılmış soru formu çerçevesinde kendisini Kıbrıslı Türk olarak tanımlayan kişiler ile görüşme yapılmış, veri analizlerinde gizlilik prensipleri doğrultusunda (K1), (K2), (K3),... şeklinde kodlamalar kullanılmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Dine Bakış ve Dini Eğitim

Toplumsal yaşantıda belli dini inanç ve uygulamalarının yaşantısal yönüyle ilgili kısımlar halk dindarlığı olarak nitelenmektedir. Halk dindarlığı mensubu olunan topluluğun adına yaptığı herşeyi kapsamaktadır. Dindarlık türlerine göre de ayrılan halk dindarlığı kutsallık atfedilen türbeler, mitolojik, kutlama, ziyaret, inanış ve keramet gibi unsurları ön plana çıkarmaktadır. Halk dindarlığı geleneklerle bağlı olduğu için taklitçilik vurgusu öne çıkmıştır. (Güleç vd. 2018: 74).

Yapılan görüşmelerde Kıbrıslı Türklerin Farklı bir dine veya mezhebe mensup insanlar ile uzlaşma içerisinde bir tutum sergilediğini, tam bir serbestlik ve hoşgörü içerisinde olduğunu söylemek mümkündür.

“Ben ayrımcı bir insan değilimdir. Yapımda yok.” (K4)

“Benim için insanın kendi karakteri önemli, davranışları önemli eğer farklı dinde olan bir insansa, iyi huylu düzgün bir insansa, kimseye zarar vermiyorsa benim için eşittir.” (K2) *“Gayet hoş görümlü karşılarım. Bütün dinler eşittir benim fikrimi sorarsanız. Müslümanlık da bunu gerektirir.” (K3)*

“Hoş karşılarım. Hiç ayrımcılık yapmam. Rum, Türk, Arap diye ayrımcılık hiç yapmam.”(K5)

Ancak, görüşme teklif edilen bazı Kıbrıslı Türklerin “din” başlığı altında yapılacak her hangi bir görüşmeye sıcak bakmaması veya sert tepkiler verdiği de vaki olmuştur. Esasında yapılan mülakatlarda da bu kapalı tutumu “Herkesi olduğu gibi kabul ederim. Herkesin hayatına müdahale edemeyiz ki... onların görüşlerine... Herkesin görüşü kendine.” (K1) şeklinde ifade eden kişiler de olmuştur.

Görüşmelerde katılımcılara Kıbrıslı Türklerin dini yükümlülüklerini ne derece yerine getirdikleri sorulmuş; cevaplarda esasında dini yükümlülükleri yerine getirmede katı olmayan bir tutum ile karşılaşılmıştır.

“Dini yükümlülüklerini pek fazla yerine getirdiklerini düşünmüyorum yani tenzih ederim belli bir bölümü, belli bir kitleyi ama nasıl diyeyim size üç farklı toplum ve medeniyetin bir arada oluşundan ötürü ve 1974 öncesi kültürler arası çeşitlilikten dolayı pek yaygın değildi Müslümanlık vecibelerinin yerine getirilmesi. O yüzden yani esas Müslümanlar gibi işte Arap kökenli olsun, Türk kökenli olsun bütün dini sorumluluklarını, vecibelerini yerine getirmezler genel olarak.”(K2)

“Herkes hürdür. Birşey yapamazsın kimseye. Herkes nasıl kendini kabul ederse öyle gidecek, bir şey diyemezsin. Buradaki insanlar da inançlıdırlar yani ha bazıları namaz kılmaz ama yasinleri, mevlütleri okurlar. Onlarda bizim kalbimiz temizdirler der, yani namaz kılmamak da, şey yapmasak tda kalbimiz temizdir, Allah'a inanınız, Allah'ımızı biliriz yani her şeyi biliriz derler.”(K5)

Yeni neslin eski Kıbrıslı Türklerle oranla dini yükümlülüklerini daha az yerine getirdiğini ifade eden katılımcılar olmuştur:

“Mümkün merteye yeni nesil değil ama bizim annelerimiz, babalarımız biraz, az da olsa biz çalışma hayatımızdan dolayı yani çok fazla dini şeyleri getiremesek de mümkün olduğu kadar çalıştığımız uzun ve zor bir çalışma hayatımız olduğu için getirmeye çalışıyoruz. Ha yeni nesil zannetmiyorum.” (K3)

Kıbrıslı Türklerin dini bilgilerinin daha çok aileden öğrendiğini, İlkokul, ortaokul, lise eğitimi alanların okullarda dini eğitimini pekiştirdiğini söylemek mümkündür.

Okullardaki din eğitiminin kapsamı görüşmelerden anlaşılacağı üzere dua ezberleme ve namaz kılmayı öğrenme şeklinde gerçekleşmiştir.

“İlkokuldan itibaren din dersleri vardı, haftada bir kez verilirdi. Ordan işte duaları öğrendik, namazın farzlarını öğrendik, Kuran-ı Kerimi öğrendik o şekilde öğrenebildiğimiz kadar, eğitim sisteminin bize verdiği kadar öğrendik.” (K2)

Ancak Kıbrıs'taki okullarda dini eğitim ve öğretimin yetersiz kaldığı konusu yapılan diğer çalışmada da belirtilmektedir. Ermiş'in ifadesi ile bu konuyu şu şekilde izah edebiliriz: “Kıbrıs Türk toplumunda dini bilgi verecek kişilerin yetiştirilmesi ile ilgili bir kurum - son dönemdeki bazı girişimler dışarıda tutulursa- uzun yıllar boyunca bulunmamakta, din eğitimi, din dersleri vesilesiyle bazen din görevlileri eliyle verilmekte, bunlarında çoğu dini yüksek öğrenim görmemiş formasyonu olmayan kişilerden oluşmaktadır. Bazen de ilkokul öğretmenleri vasıtasıyla verilmekte ancak bunlarında dini bilgi düzeyleri herhangi bir dini eğitim almadıklarından son derece düşük seviyede bulunmaktadır. Geçmişte bu derslerin liselerde felsefe grubu öğretmenleri tarafından verildiği de olmuştur.” (Ermiş 2016: 96) Bu anlam da baktığımız da alınan eğitimin temel dini bilgi konuları olduğu ve kapsamlı bir eğitimin verilmediği gözlemlenmektedir.

Bu noktada Atun, *İngiliz Dönemindeki Dini Haklarımız* başlıklı yazısında eğitim kurumlarında din öğretiminin varolduğundan bahsetmekte ve dine bakış konusunda şu bilgileri aktarmaktadır: “Kıbrıs adası, 1878 – 1960 yılları arasında 82 yıl İngiliz idaresi altında kaldı. Bizler Kıbrıslı Türkler İngiliz Sömürge dönemi yılları içinde dördüncü sınıf vatandaştık. İngilizler birinci sınıf, Rumlar ikinci sınıf, Maronitler, Ermeniler ve Latinler üçüncü sınıf, biz ise en sonda idik. Nüfusumuzun, Maronitler, Ermeniler ve Latinler'in toplamından daha fazla olmasına rağmen, onlar Hristiyan oldukları için bizlerden daha avantajlı konumdaydılar. (...) Özel yaşamda çok etkili bir şekilde hissedilen İngiliz idaresinin demir yumruğu, dini inanış ve yaşamda alabildiğine özgüdü. Adada yaşamlarını sürdüren İngilizlerin, Rumların, Türklerin, Maronitlerin, Ermenilerin ve Latinlerin dini inanış ve ritüelleri birbirinden farklıydı. Türklerin dışındakilerin tümünün Hristiyan olmalarına karşın hepsinin dini inanışlarında ve ayinlerinde gözle görülebilen farklılıklar bulunmaktaydı. (...) İngiliz Sömürge İdaresi biz Kıbrıslı Türklere Türk bayrağını kullanmak ve İstiklal marşını okuma yasağını getirmiş olmasına rağmen, okullarımızda dinimizin ders olarak okutulması ve öğretilmesi ile her Cuma günü öğleyin zoraki olarak camiye giderek topluca Cuma namazı kılmanızı eğitim müfredatı içine koymuştu. O dönem Türklük olgusunu yok etme düşüncesinden olsa gerek dini farklılığımız ön plana çıkarmışlar, Türk Lisesinin adını İslam Lisesi koymuşlardı. Cuma günleri, öğlen ezanı okunmadan yarım saat önce ders biterdi. Topluca bahçedeki musluklarda abdestimizi alır ve ikişerli sıraya dizilirdik. Sonra da “sol-sağ, sol-sağ” hep birlikte camiye yürüyerek giderdik. Bazılarımız camide tekrar abdest alırdı. Topluca camiye girer, namazımızı kılar, Cuma hutbesini dinler, sonra tekrar topluca Cuma namazını kılar ve okula yürüyerek, geri dönerdik. Din derslerimizde de gerekli olan tüm dualar okutulur, öğretilir ve içerikleri açıklanır,

gerekli dini bilgiler verilirdi. Bu uygulama Kıbrıs Cumhuriyeti döneminde de, soykırımı uğradığımız 1963-1974 yılları arasında, İngiliz döneminde olduğu yoğunlukta olmasa da devam etti. Diyeceğim o dur ki, okullarda öğrencilere namaz kılmanın öğretilmesi yeni ve Türkiye'nin empoze ettiği bir olay değil. Biz Kıbrıs Türkleri çocukluğumuzda aynı müfredatı aldık, dini bilgilerimizin çoğu okullarda verildi." (Atun, "İngiliz dönemindeki dini haklarımız", <http://www.haber7.com/yazarlar/prof-dr-ata-atun/2757745-ingiliz-donemindeki-dini-haklarimiz/?detay=1>, Erişim tarihi: 20.11.2018).

Gerek Atun'un belirttiği hususlar gerekse de katılımcıların aktarımları göstermektedir ki, din Kıbrıslı Türkler için kaynağı eğitim kurumları ve aile olan bir yaşayış şeklidir. Tarihsel koşullar gözönüne alınarak yapılacak değerlendirmeler dine yaklaşımı anlamada önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Farklı dinlerin bulunduğu bir coğrafyada hem dini gerekleri yerine getirmek hem de varlığını sürdürmek bu çerçevede düşünülmesi gereken bir faktördür.

Dini Ritüeller Doğum ve Evlilik

Doğum hadisesi Türk gelenek ve görenekleri içerisinde hayatı etkileyen bir olay olarak kabul edilmektedir. Soyun sürmesi ve doğum olayı önemli bir yere sahiptir. İslamiyet kabul edildikten sonra doğum öncesi ve sonrası yapılan dini törenler hala günümüzde de devam etmektedir. (Güleç vd. 2018: 77).

Doğum öncesinde ve/veya sonrasında yapılan dini ritüeller, gelenek/görenekler üzerine yapılan görüşmelerden de anlaşılacağı gibi bebeğin doğumundan sonra 40. Günde okutulan bir mevlid geleneğinin olduğunu söylemek mümkündür. Aynı zamanda bu mevlid esnasında bebeğin ellerine ayaklarına kına yakıldığı, ikramlar yapıldığı bildirilmektedir.(Kalafat 1996: 8).

"Doğum esnasında bilmem ama doğumdan sonra çocuk için kırklanır ki okuturuz. 40 Mevlüdü vardır çocuğun eline ayağına kına yakarlar, duasını okurlar öyle. Şerbet falan yok ama kendin evde bir şey yapmak istersen yapıp ağırlanır." (K1)

Görüşmecilerin mevlüdden ziyade doğumdan sonraki kırkıncı günde kına yakmayı daha eski geleneklere dayandırdığı görülmüştür.

"Zaman zaman Mevlüt okutulur, 6 aylık olduğunda kına yakılır. Bu şekilde yani başka bir şeyimiz yok. Kınanın neden yakıldığını da hiç bilmiyorum yani böyle bir geleneğimiz vardır bizim, ta eski Osmanlı zamanından gelen 6 aylık bebeğe muhakkak kına yapılır." (K3):

"Eskiden doğum işlerinde bir şey yapmazlardı. Şimdiki her şeyi yaparlar. Yani eskiden öyle şeyler yoktu. Eskiden duayı görmedim okumayı yani bebekleri kınalarlardı, kına yakarlardı, sürme çekerlerdi bebeklerin gözüne. Sürme gözleri güzel olsun diye çekilirdi, kına da adettir." (K5):

Evlilik kurumu için herhangi bir dini ritüel olup olmadığına bakıldığında resmi-dini nikâh gibi bir ayırım gözetilmediği, resmi nikahın dikkate alındığı görülmektedir. Dini nikah kıyma merasiminin tamamen yeni bir uygulama olduğu da ifade edilmiştir.

“Resmi nikah kabul edilir. Burada dini nikah yoktur pek genelde hep resmi. Bizim ailede de yoktur yani yapmak isteyen yine yapar dini olarak hocaya gidip de dini yapmak isteyen varsa yapılır” (K1)

“Resmi nikahtır genelde bizde dini nikah yok. Çevremde de yok. Kıbrıs'ta yasaya göre resmi nikah geçerlidir. Dini nikah geçerli değil.” (K3)

Ermiş'in yaptığı anket çalışmasında elde ettiği bu istatistik Kıbrıslı Türklerin dini nikah geleneğinin olmadığını nişan ritüellerinin dini nikah yerine geçtiğini görmekteyiz. Ermiş, çalışmasında dini nikah konusunu şu şekilde ifade etmiştir: “% 65,3'ü düğünle birlikte resmi nikâh yapılmalı; % 7,4'ü nişanlanınca resmi nikâh yapılmalı; %20,3'ü resmi nikâhın yanında dini nikâhta yapılmalı;

% 6,5'i ise nikâhın bir anlamı yok ifadesini kullanmıştır. Buna göre örneklemin nikâhla ilgili lehte yaklaşım sergileyenlerin tamamının resmi nikâha vurgu yaptığını bunların yaklaşık beşte birinin ise bunun yanında dini nikâhta olmalı diye düşündüğünü görüyoruz. Burada nikâhın düğünle birlikte mi yoksa nişanla birlikte mi olacağı ile ilgili husus ayrılmaktadır. Kıbrıs'ta genelde nişan yapıldıktan sonra kişiler birlikte yaşamakta, birbirinin ailesine gidip birlikte kalabilmektedirler. Bu husus toplum tarafından da yadırganmamakta nişanlılık dolayısıyla bir meşruiyet atfedilmektedir. Bir diğer husus bazı kişilerin resmen evlenip uzun süre evli kalmaları ve çoluk çocukları hatta torunları olmasına rağmen geçmişte dini nikâh yaptırmamalarından dolayı bir eksiklik olduğu düşüncesiyle sonradan köy imamına başvurup dini nikâh yaptıranların bulunduğunu gözlemledik.”(Ermiş 2016: 110-111). Kıbrıslı Türkler de, dini nikah geleneğinin olmadığını bunun yerine nişan merasiminin dini nikah gibi algıladıklarını görmekteyiz. Yapılan araştırmalarda da çoğu aile de dini nikah ya yapılmamış ya da önemsenilmemiştir.

Sünnet Töreni

Sünnet törenlerinin nasıl yapıldığına dair yapılan mülakatlarda öne çıkan unsurun dini kaynaklardan ziyade gelenek ve göreneklerden beslendiğini, tıpkı diğer düğünlerde olduğu gibi daha ziyade şenlik, kutlama olarak bahsedildiğini söylemek mümkündür.

“Gayet güzel oluyor, törenli oluyor. İşte doktora gidiliyor, bir kaç gün sonra, çocuk iyileştikten sonra ona çok güzel bir sünnet töreni yemekli olan var, normal davetli olanlar var kesinlikle bütün erkek çocuklarımız sünnetlidir. Orda da dua ediliyor. Lokum dağıtılıyor, dua ediliyor tabi ki.”(K3)

“Kendimden örnek vereyim. Tekli yaşlarda sünnet törenleri yapılır erkek çocuklarına inanç gereği 3,5,7.. gibi. 7'de zaten son olarak değerlendirilir bu şekilde. Düğün töreni gibi

yapılır sünnet töreni de aynı şekilde, iki saat bir salon kiralanır o şekilde de devam eder. Sünnetin öncesinde Mevlüt okutulur daha sonra tören yapılır, bir kaç gün sonra.” (K2)

“Davullu zurnalı olur. Sünnet yaparlar ondan sonra davul çalarlar, yemek verilir. Herse yapılır. Herse sizin dövme dediğiniz etli bir yemek. Fırın makarnası yapılır, patates pişirilir. Yani bu yemekler verilir, düğünlerde de verilir. Düğünlerde eskiden, bir hafta düğün yapılırdı şimdi öyle bir günde, iki saatte bitirirler. Dua yapılmazdı zannedersem.” (K5)

Sünnet düğünlerinde at üstünde gezdirme geleneğinin azalmaya başladığı ifade edilmiştir. “Eskiden olurdu da şimdi çok olmaz. Şimdi herkes çocuğunu doğarkenden kestirir. Yani eskiden yapılırdı. Düğün şeklinde çalgılı, yemekli çocuğun şerefine yapılırdı yani, kesilirdi sünnetçi getirilirdi, atın üzerinde gezdirilirdi ondan sonra da çocuğu evde yatırır-lardı. O kadarını hatırlamam ama zannedersem bir dua falan okutulurdu.” (K1)

“Kutsal ve profan unsurların bir arada yaşatıldığı ve kutsal unsurlardan tamamen sıyrılanın güç olduğu ya da hiç mümkün olmadığı uygulama sünnet törenidir. Dinî ritüellerden tamamen ayırmanın mümkün olmadığı, aynı zamanda çalgılı eğlencenin de mümkün olduğu bir kutlama biçimidir.” (Güleç vd. 2018: 87). İslam’a göre sünnet törenlerinde dua ve Kuran okuma ritüelleri bulunmamaktadır. Ancak halk arasında yapılan merasimlerde sünnet törenlerine kutsallık atfedildiği için Kur’an okuma ve Mevlüt geleneği yaygın görülmektedir. Yapılan görüşmelerde sünnet töreniyle ilgili çok farklı bir uygulamayla karşılaşılmamıştır. Çeşitli yerlerde yapılan rutin olarak devam eden merasimler görülmüştür.

Vefat

İnsanlık tarihi boyunca ölüm ve ölümden sonra yapılan birtakım ritüeller vardır. Bu ritüeller ölen kişinin yasını tutarak yaşamla bağını devam ettirmek için yapılmaktadır. Gerek dini gerek dünyevi olarak yapılan ritüeller kişinin yok olmayı kabullendirilmesi olarakta görülmektedir. Bu amaç etrafında yapılan ritüeller çeşitli toplumlarda aynı amaç etrafında farklılıklar gösterebilmektedir. (Artun 2016: 11).

Yapılan mülakatlarda birisi vefat ettiği zaman ne gibi dini törenler yapıldığına ilişkin bir kısım bulunmaktadır. Bu bölümde elde edilen bulgulara topluca bakıldığında cenaze evinde Kuran ve mevlüt okutulduğu söylenebilir. Vefatın üçüncü, yedinci ve kırkinci günlerinde anma şeklinde yine Kuran ve Mevlüt okutulmaktadır. Mezarlıklarda resimlerin konulmasının gerekliliğinin de altı çizilmektedir. Bu gerekliliğin ardında bir sonraki nesle bilgi aktarma isteği yatmaktadır. Böylelikle kimin soyundan geldiğinin bir sonraki nesle aktarılmış olacağı düşünülmektedir.

“Ölüyü gömerler, ilk akşam yasin okurlar, ikinci akşamda yasin okurlar, üçüncü gece de mevlüdü okutulur. Bir de 40’i geldiği zaman kırkını okurlar. 3 gün Kuran, Mevlüt okunur. 3 Gün ölüden sonra okunur, kırkı da ayrı okunur, kırktan önce okunur. Tütsü yakılır mezarlarda, çiçekler mezarın üstüne konulur. Resimlerde türbe yapıldıktan sonra konulur. Herkes tanısın ailesini diye konulur. Şimdi ben ölürsem benim çocuklarım nasıl tanıyacak

mezarımı ama resmini görünce tanır. Der ki işte bu filan aileden gelmedir. Defin sonrası dualar, Kuran'lar okunur.” (K5)

Kuran ve mevlüt okumanın yanında cenaze sahibinin yanında olmanın önem taşıdığı anlaşılmaktadır.

“O insanın yanında olunur yani yemek pişirip götürülür, moral verilir yani bir sıcak çay, bir su, bir kahve bir şey verilir. Bu olay bir hafta sürer herhalde yani ilgilenmek için, yani bir hafta gidilir tabi bir haftadan fazla da giden olabilir de. Cenaze evinde işte yasin okurlar, herkes okur, okuyan okur zaten ayrı hocada getirtirler, hoca da okur. Evde kendinde okursun. Mevlütte okunur.” (K1)

Kıbrıs'ta eskiden vefat eden biri ertesi güne kadar bekletilir başının altına bıçak konulmuş. Aynı gece de özellikle Kuran ve mevlid okutulur kırkında ve yıl dönümlerinde yemek yapılır dağıtılmış. (Halkbilim Sempozyumları 1986: 64). Günümüzde seyreklemekle birlikte Kıbrıs'ta tütünün yanında ölümlere kına yakma adeti vardır. Cenaze yıkandıktan sonra el ve ayaklara kişinin selameti için kına yakılmaktadır. Bunun sebebi ölen kişinin selamette ve müslüman olarak öldüğünün işareti olarak görülmektedir (Yorgancıoğlu 1980: 214).

Mezarlık ziyaretlerinin ilk hafta daha sıkça yapıldığını ve tütün yakıldığını ifade edenler olmuştur. Tütünün çarşamba günlerinde yakılmasının daha makbul olduğu yönünde bir inanıştan da söz edilmiştir.

“Biri vefat ettiği zaman, yakın bir geçmişten bahsedeyim. Anneannem vefat ettiğinde üç sabaha yakın güneş doğmadan, gömüldüğünün ertesi üç gün mezarını ziyarete gittik, dua okuduk, üçüncü gecesi evde Mevlüt okuduk, okutuldu ondan sonra 37. gecesi yine okutuldu ve her yıl, yılı geldiği zaman duaları, Mevlütleri okunur. Tütün yakılır. Tütünün neden yakıldığını bilmiyorum açıkçası.” (K2)

“Durmadan Mevlüt okutulur, baş sağlığı dlenir. 7 gece, 7 gün okutulduğunu bilirim ben. Öldükten 3.gecesi okutulur, 7.gecesi okutulur, 40'ında yapılır, yemek yapılır, hepsi yapılır bunların.

-Kuran okunuyor Tütün evet yakılıyor hatta tütün ben annemi çocukluğumdan hatırlıyorum çarşamba geceleri hep derdi tütün yakın çarşamba gecesi. Bir dönem bende yaptım yani böyle bir alışkanlığım vardı ama şimdi yapmıyorum. Tütün neden yakılır bilmem. Bir dini inanış herhalde.” (K3)

Geleneksel Türk kültüründe çarşamba günleri sevilmeyen günler arasındadır. Rivayetlere göre gökten çarşamba günleri 62 bela inmektedir. Bugünler uğursuz sayılmaktadır ve bu günlerde yola çıkmaz herhangi bir işe başlanılmaz. O günün zor ve yorucu olduğuna dair vurgusu onu kara çarşamba olarak kalıplaştırmaktadır (Uğur 1948: 40). Bu uğursuzluğu ve kötü ruhları çarşamba günleri def etmek için mezarın başında çarşamba günleri tütün yakma geleneği hakim olduğu söylenebilir.

“Günlere uğurlu-uğursuz gibi anlamların yüklenmesinde halkın uzun yıllar tecrübe ettiği gelenekler vardır ki bunların çoğu eski Türk inanç sistemiyle alakalıdır. Aynı şekilde günler etrafında oluşan inanışlarda İslamiyet’in ve komşu olunan milletlerin de kültürel özellikleri etkilidir. Pazartesi, perşembe ve cuma günleri uğurlu kabul edilip; salı ve çarşamba günleri daha çok uğursuz olarak kabul görmektedir. Bunun yanında cumartesi ve pazar günleri etrafında tatil günleri olmasından dolayı uğurlu-uğursuz kavramları fazla oluşmamıştır.” (Alptekin vd. 2017: 333). Günlere iyi-kötü vasfı yüklenmesinde geleneksel Türk inanç sistemi ve İslam düşünce yapısının büyük etkisi vardır. Bu iki inanışın birleşiminde oluşan yargılar halkın günlere yaklaşımını etkilemiştir.

Dini Bayramlar

Eski zamanda bir inanış olarak Türkler bayram günlerinde hem kendilerini hem de çevrelerini süslemekteydiler. Bayramlara çeşitli çiçek isimleri ile kutlanırlardı. Bayramlarda süslemelerini koç, manda, horoz gibi hayvanlar üzerinde yapar onlara boncuk, nazarlık takarak süslerlerdir. Bu gelenek bize Türklerin bayramlarında dini olmasından ziyade milli olarak bir kültürün var olduğunu göstermektedir (Ebû Hayyân 1931:60). Mülakatların bir bölümü de dini bayramlara ayrılmış, Ramazan ve Kurban bayramlarında aile ve çocuklarla neler yapıldığı sorulmuştur. Kurban kesme ve oruç tutma ile ilgili görüşler alınmıştır. Ramazan ayında toplu olarak iftara katılıp katılmadıkları sorulmuştur.

“Yani biz ailemizi çağırırız ama öyle herkes toplu olarak katılmaz. Genel olarak oruç tutulur, evet. -Kurban kesilir. İşte neler yapılır giyinilir, süslenilir ailenin, anne babanın eli öpülür, herkes birbirini kutlar ondan sonra başlar sırayla aile yakınları ya da komşuların, ailen varsa yanında onlara sırayla gidilir. Teyzeler, dayılar, halalar, amcalar hepsini ziyarete gidilir. Bayram namazları da olur.” (K1)

Bu ifadelerden, bayram günlerinin düzgün kıyafetlerle büyüklerin ziyaret edildiği günler olarak tanımlandığı söylenebilir. Kurbanların tamamının dağıtıldığı, kurban etinden yenmediği de katılımcılar tarafından aktarılmaktadır.

Dini bayramlar, toplumun dinamikleridir ancak yapılan faaliyetlerde sadece kıyafet ve ziyaret öne çıktığı görülmektedir. Bunun haricinde dua, Kur’an okuma ya da mevlüt gibi dini faaliyetlerin arka plana atıldığı gözlemlenmiştir. Aynı şekilde Türkiye’de devam eden mezarüstü ziyaretlerinin de gözardı atıldığı belli sonuçlar arasındadır. (Ermiş 2016: 114).

“Evet, aileler arası oruç tutarız ve Ramazan’da büyüklerimize gideriz, onlar bize gelir. Yani bayramlarda işte eğer o kurban bayramında kurban kesilecek durum var ise kurban kesilir bağışlanır. Ben kendi aileme göre söyleyeyim size, biz kestiğimiz kurbanı yemeyiz. Olduğu gibi toplu şekilde bağışlarız. Bayramlarda dediğim gibi büyüklere ziyarete gideriz, o şekilde geçer. (K2)

“Katılırım, ben oruç tutamıyorum ama katılırım. Zekat veririm, muhakkak zekat veriririm. Çevremde de var, benim annem, babam hep tutuyor, kayınvalidem hep tutuyor yani

rahatsızlığı olmayanlar ama biz çalışma hayatımızdan dolayı maalesef oruç pek şansımız yok. Büyüklelerin ellerini öpmeye gideriz. Kurban kesilir.” (K3)

İbadetler söz konusu olduğunda bir önceki nesle göre daha esnek davranıldığı görüşmelerden anlaşılmaktadır. Çalışma hayatı ön plana çıkarılarak oruç gibi nefsi olarak yapılan ibadetlerde, çeşitli bahanelerle bir önceki nesle göre daha az det edildiği söylenebilir.

“Yani biz genelde aile ile yeriz. Biz hep aileyiz işte herkes anneme gelir, biz oradayız. Yemek yapılır, yemek yenilir, sohbet edilir daha sonra herkes evine gider. Özellikle birinci gün. Kurbanda öyle herkes kesmez yani bazen kardeşim keser, bazen ben keserim, bazen diğer abim keser yani her zaman biri keser.” (K4)

“Oruç tutulur. Oturulur, yemek pişirilir, çoluk çocuk toplanır, kurban kesilir.”(K5)

Türkler, İslamiyeti kabul ettikten sonra bayram kutlamaları dini ve toplumsal hayatta önemli bir yerde durmuştur. Dini bayramlar, Kurban ve Ramazan bayramı diye ikiye ayrılmaktadır. Bayram öncesi, sonrası yapılan dini törenler hemen hemen diğer bölgelerde de aynı olduğu görülmektedir. Araştırmamızın konusu dışında olan ibadetlerin yerine getirilip getirilmediği konusu ayrıca bir çalışmada ele alınabilir.

Adak Adama

Adak adama geleneği olup olmadığına dair bilgi almak üzere sorulan soruların cevaplarına bakıldığında adak adamanın, dileğin yerine gelmesi, kötülüklerden ve kazalardan korunma, hastalıklardan kurtulma gibi temennilere dayalı olarak inanç dünyasında güçlü bir yeri olduğu görülmektedir.

Türkler yanında Rumlar gibi farklı etnik kökenden toplumların zaman içerisinde bereber yaşamaları zengin bir kültür anlamında Kıbrıs'ı farklı bir stratejik yere taşımaktadır. Kıbrıslı Türklerin, Anadolu Türkleriyle bağlarının devam etmesi ve rumlarla içiçe yaşamaları etkileşim halinde olması söz konusudur. Yıllardır beraber yaşamış olan bu toplumların inanç dünyasında ve dini törenlerde birbirinden etkilenmemesi imkansızdır. Özellikle adak konusunda pek çok benzerlik göstermektedir.

“Tabi, adak geleneği vardır. Yani bir şey olursa diyelim dersiniz işte buyum şuyum olsun keseyim bu adağımı yani veyahutta Allah korusun bir kaza olur içindedindir, sağ salim kurtuldun bir adak keseyim denir.” (K5):

“Evet adanır, kesilmesi o insanın kişiliğine bağlı bir adak adadıysa onu keser, dağıtır nasıl adadıysa. Ya yarısını dağıtır diğer yarısını evde bırakır çoluk çocuğuyla yer. Nasıl adadıysa ona göre yapar. Bir dileği vardır, bir hastalıktır ya da bir şey olmasını ister işte der bu olursa ben bunu yapacağım.” (K1)

“Adanır, evet. Yani şu şekilde işte kişinin kendi niyetine göre, çok istediği bir şey olması sonucunda adanır ve kurban kesilir. Örnek verecek olursam; Çocuğu olmayan insanlar işte adak adar çocuğu olsun, ya da işte işe girsin çok iyi bir işi olsun ya da işte farklı nedenlerle evlatları üniversiteyi bitirsin ya da kazansın gibi nedenlerden kurban adağı adanır.” (K2)

Adak adamanın yanı sıra belli tarzda yemek verme adetinin de olduğunu söylemek mümkündür. “Zekeriya Sofrası”, adak kurbanı ile hazırlanan ve 40 çeşit yemekten oluşan bir davet yemeğidir.

“Var tabi. Benim bile var şuanda. Adak adarız, kurban adağımız var. Abudardar pilavı adağımız var ve 40 çeşit yemek yapılır, zekerriya soframız var. Hepsi var bunların kesinlikle.” (K3)

Güleç, Kıbrıs'ın Manevi Atlası kitabında adak ve diğer geleneklerden şu şekilde bahsetmiştir: “Kıbrıs halkı şehitlerin ve manevi değere yüksek olduğuna inandıkları kimse-lerin mezarlarını özellikle mübarek gün ve gecelerde ziyaret eder, adaklar adarlar, mevlütler okuturlar. Ayrıca ihtiyaç sahipleri, derdi olanlar, bir şeyler isteyenler de ihtiyaçlarının karşılanması, dertlerine deva bulunması ümidiyle bu tür yerleri ziyaret ederler. Muratları hasıl olanlarda bu tür yerlerde adaklarını kesip mumlar yakarak bir nevi teşekkür ederler.”(Güleç 2015: 14). Kıbrıs tarihi boyunca Kıbrıs adasında özellikle Kıbrıs Türklerinde adak ve dilek merkezi yaygın bir inanış gibi gözükmektedir. Özellikle Kıbrıs'ta adak adama, dilek tutma yeri olan Hala Sultan tekkesi Kıbrıslı Türkler ve müslümanlar için önemli merkezlerden biridir.

Berathı, Kıbrıs'ta birçok türbenin bulunduğunu söyleyerek bu türbelerinin Edhem Dede, Yitik Baba, Genç Abdal, Cenk Abdal gibi *baba* ve *dede* isimler ile hitap etmesi kızılbaş/bektaşî geleneğinin tanımlarından olduğunu öne sürmektedir. İnsanlar bu türbeleri yıllarca yaşatmış ve mum yakılan yerler olarak betimlemiştirler. (Berathı 2005: 7).

Kıbrıslı Türklerin mabedi olarak değerlendirilen Hala Sultan tekkesinin önemini Atun şu sözleri ile açıklamıştır: “Hala Sultan bir kaza sonucu öldü ve geleneklere göre Larnaka'nın yaklaşık 4 mil dışındaki büyük tuz gölünün en uzak kıyısına gömüldü. Mezarının üstünde kendi adını taşıyan tekke bulunmaktadır. Burası adanın en çok ziyaret edilen Müslüman mabedidir ve İslam dünyasının da en kutsal yerlerinden birisidir. Yöre denize komşudur ve Müslüman gemileri oradan geçerken ona saygı olarak bayraklarını yarıya indirirler.” (Atun 2005: 20'den akt.Keser: 114).

Mevlüt Okutma-Kandil

Tüm dini törenlerde, anma törenlerinde, kutlamalarda mevlüt geleneğinin Kuzey Kıbrıs'ta yaygın olduğu söylenebilir. Mevlüt Kandilleri 1910 yıllarında tatil olarak ilan edilmiştir. Cumhuriyetin ilanından sonra Türkiye'de resmi tatil kalkmıştır. Ancak KKTC'de Mevlüt kandilleri günleri resmi tatil ilan edilmektedir(Efe 2010: 19-21).

“Genellikle ölüm yıldönümlerinde, bayramlarda yani genel olarak okumak isteyen her zaman okur tabi ama genel yaygın olarak mesela genelde birinin ölüm yıldönümünde o kişinin ölüm yıldönümünde okunur. Evde okunur genellikle, Camide okutmazlar tabi bazılarının yeri uygun değilse camiye de verir, camide de okutturur. Belli bir kuralı yoktur. Kandillerde özel olarak herkes evinde duasını yapar, namazını kılar, kitabını da alır işte Kuran okur. Tütsü yakma geleneği de var, tam bilmiyorum niçin yakıldığını ama eskiden

gariban ölümler kokarmış o tütsüyü yakarlardı ki o kokuların kesilmesi için ondan sonra adet haline gelmiş yani çok çok eskiden kalma bir söylentidir bu onun için yani bu tütsüyü yakarlar güzel bir koku versin diye.” (K1)

Katılımcılardan biri Mevlüt okutmanın dini gereklilikleri bilmemek ile ilişkili olduğunu söyleyerek şu şekilde ifade etmiştir:

“Evet, yaygın. Güzel baktığımız zaman zaten dini görevlerimizi tam anlamıyla, tam bir dini eğitim alamadığımızdan ötürü ve dediğim gibi bu karmaşadan ötürü yani karmaşa dediğim ki insan, topluluk çeşitliliklerinden ötürü ve Kıbrıs Türkü baktığımız zaman çok eski dönemlerde fakirlikte gördü, imkânsızlıklardan ötürü dini vecibelerini yerine getirememiş olabilir ve bu alışkanlık bugünlere kadar geldi. Tam anlamıyla dini görevlerini yerine getirmiyorlar, büyük bir bölümü benim görüşüm. Mevlüdün kuralları kişilere göre değişir baktığımızda, genelde evde okutulur. Ama camide okutanda vardır yani daha sevap olduğu düşünüldüğü için camide okutulmasını uygun gören kesimde var. Daha çok Mevlüt okunur. Kandil gecelerinde özel yaptığımız bir şey yok bizim kendi hanemiz içerisinde, hani dua okuruz, kendi dualarımızı okuruz baktığın zaman herkes duasını okur ama ayrı Mevlüt falan okutulmaz.” (K2)

Özellikle ölüm yıldönümleri Mevlüt okutmanın gerekliliğine yapılan vurgudan dini vecibe olarak algılandığını söylemek mümkündür.

“Ölüm yıldönümlerinde muhakkak Mevlüt okutulur. Bir de ölenin arkasından Mevlüt okutulur. Rutin şeylerde mevlüdümüz yok ama muhakkak aileden kim olursa olsun onun yıldönümünde muhakkak Mevlüt okutulur. Kuran okunur. Namaz olayım yok. Namaz kılmıyorum ama kandillerde muhakkak Kuran’ı elime alır ve okurum. Bayramlarda camiye gideriz. Bayramın 1. günü camiye gitmeyi çok severim.” (K3)

Kandil günlerinde ise özel bir ibadet şeklinin olmadığını söylemek mümkündür.

“Kandillerde okunduğunu bilmiyorum açıkçası. 40 gün, 7 gün mevlüdü diye okunuyor- Annem dua eder, çokta bilgim yok bu konuda.” (K4)

“.. Kandillerde lokma dökeriz.” (K5)

Mevlüt ile ilgili bir başka değerlendirme de şu şekildedir: “Cenazelerden hemen sonra ilk üç gün içinde mutlaka Mevlüt okutulur. Daha sonra kırkıncı günü ve yıldönümlerinde de devam ettirilir. Ayrıca bazen doğan çocuk altı aylık olunca kınası yapılır ve Mevlüt okutulur. Bazı kişilerde adak olarak mevlid okutulur. Ayrıca kandil gecelerinde, şehitlerin ve önemli kişilerin ruhları için mevlid okutulur. Cenaze mevlidlerine çok büyük katılımlar olur. İlk mevlidleri genellikle imamlar okumakta, ölüm yıldönümü ve diğer vesilelerle okutulanları ise mevlid okumayı bilen bayanlar da okumaktadır.” (Ermiş 2016: 229).

Kıbrıs özelinde mevlüt geleneğini tartışırken 1500 yıllarında ada fethedildikten sonra adaya göç eden bir gruptan, gurbetçiler olarak da bahsedilen çingenelerden de sözedilebilir. (Derzinevesi 2017: 44). Ada genelinde önemli bir nüfusa sahip olan Kıbrıslı

çingeneler de Müslümanlar gibi ölünün arkasından 40 mevlüdü okuyup ölen kişinin ruhuna yemek dağıtmaktadır. (Derzinevesi 2017: 107).

SONUÇ

Bu çalışmada, Kıbrıslı Türklerle derinlemesine mülakat tekniği ile görüşülmüş; din, dinin öğrenildiği kaynaklar, ibadetler, ritüeller hakkındaki düşünceleri öğrenilmeye çalışılmış ve yorumlanmıştır. Çalışmada kullanılan yöntemin kısıtları ve avantajları üzerine bazı detaylardan söz etmek bu çalışma için özel bir gerekliliktir. Daha çok mikro sosyoloji, tarih sosyolojisi, sosyal/kültürel antropoloji çalışmalarında kullanılan derinlemesine mülakat tekniği bazı riskleri beraberinde taşır, ancak yansırı çoğunluğun arasında kaybolmuş özel bilgileri gündeme getirmeye yardımcı olur. Şöyle ki riskler açısından bakıldığında sosyologun, sosyal antropologun mülakat yapılan kişinin görüşlerini genele yansıtarak toptancı bir yaklaşım izlemesi mümkün olabilecektir. Yansırı gözlem yapılan grubun içinde yer almaya başladıkça araştırmacı değişecek ve araştırmaya başladığı gün ile araştırmayı bitirdiği gün içerisinde bir değişim yaşamış olacaktır. Ayrıca yorumlar her zaman bir öznellik taşıyacak ve araştırmacının bilgi birikimi ile orantılı olarak ya iyi yorumlanacak ya da anlaşılamayacaktır. Avantajlar açısından mülakat tekniği ele alındığında ise kısa cümleler ardında yatan gerçekler bir anket verisinden daha kıymetli olacaktır.

Klasik olarak bu tip araştırmalarda izlenen yol incelemeye karar verilen topluluğun yaşamına yoğun, etkin ve uzun süreli bir katılım ile gerçekleştirir. Bu şekilde derlenmiş olan bilgi (etnografi), metne dökülerek karşılaştırmalı biçimde irdelenir ve kuramsal değerlendirmelere tabi tutulur (antropoloji). Ancak bu tarz araştırmalar artık sadece bilgi toplama ve bu bilgileri derleme şekline ziyade; etkinlik ve yaşanan sürecin de üzerinde durulduğu araştırmalar formuna dönüştüğünü söyleyebiliriz (Atay 2017: 191-192). Bu süreç Atay'ın deyimiyle “ Böylece klasik etnografi anlayışına karşı, etnografik etkinliği bir diyalog ve antropolog ile topluluk üyeleri arasında bir etkileşim olarak kavrayan “diyalojik etnografi” anlayışına gelinmiş olur. Bu anlayışla, etnografi hem bir etkinlik hem de süreçtir.” (Atay 2017: 199)

Bu yaklaşımınla özellikle vurgulanması gereken, çalışma sürecindeki mülakat etkinliklerinin hem araştıranlar da hem de sözkonusu Kıbrıslı Türklerde bırakacağı tesirdir. Öncelikle derinlemesine mülakat yapmak üzere başvuru alan kişilerden bazılarının çalışma başlığı ile ilgili bir konuda görüşme yapmak istememesi din, inanç, ritüeller, ibadetler üzerine fikir beyan etmek istememesi bir hususa dikkat çekmektedir. Mülakat yapmak üzere müracaat edilen üç kişi bu yaklaşımınla konuşmayı reddetmişlerdir. Bir diğer konu ise damgalanma konusundaki hassasiyettir. Mülakata katılanların ve mülakat yapmak üzere görüşmek istenen kişilerin en önemli çekinceleri “dinsiz”, “inançsız”, “imansız” veya “tutucu”, “dindar” gibi damgalamalara maruz kalabileceği yönündeki yaklaşıma dair gözlemler bu noktada önem taşımaktadır. Dinin, ibadetlerin, ritüellerin

sadece şahsı ilgilendirdiği, konuşulmasının bile mahrem alana girme şeklinde algılanabildiği bir durum aslında tarihsel kökenleri olan bir yaklaşımı çağrıştırmaktadır. Gözlemlerden bir diğeri ise bu tip araştırmaların amacının mevcut din anlayışını baskılayacağı, değiştireceği, dönüştüreceği yönündeki kaygı ile buluşmasıdır. Bu kaygı din baskısının bu sefer başka bir şekilde yaşanacağı (dindar olmaya zorlanma) beklentisi şeklinde de ifade edilebilir.

Yapılan görüşmelerden elde edilen bilgilere dayanarak;

Kıbrıslı Türklerin Farklı bir dine veya mezhebe mensup insanlar ile uzlaşma içerisinde bir tutum sergilediğini, tam bir serbestlik ve hoşgörü içerisinde olduğu; Kıbrıslı Türklerin dini yükümlülüklerini yerine getirmede katı olmayan bir tutum içerisinde olduğu; yeni neslin eski Kıbrıslı Türklere oranla dini yükümlülüklerini daha az yerine getirdiğini söylemek mümkündür.

Kıbrıslı Türklerin dini bilgilerini daha çok aileden öğrendiğini, İlkokul, ortaokul, lise eğitimi alanların okullarda dini eğitimini pekiştirdiğini söylemek mümkündür. Din Kıbrıslı Türkler için kaynağı eğitim kurumları ve aile olan bir yaşayış şeklidir. Tarihsel koşullar gözönüne alınarak yapılacak değerlendirmeler dine yaklaşımı anlamada önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Kıbrıslı Türkler'in dine bakışını; farklı dinlerin bulunduğu bir coğrafyada hem dini gerekleri yerine getirmek hem de varlığını sürdürmek gereklilikleri çerçevesinde değerlendirmek gerekir.

Doğum öncesinde ve/veya sonrasında yapılan dini ritüeller, gelenek/görenekler üzerine yapılan görüşmelerden de anlaşılacağı gibi bebeğin doğumundan sonra 40. Günde okutulan bir mevlid geleneğinin olduğunu söylemek mümkündür. Aynı zamanda bu mevlid esnasında bebeğin ellerine ayaklarına kına yakıldığı, ikramlar yapıldığı bildirilmektedir.

Evlilik kurumu için herhangi bir dini ritüel olup olmadığına bakıldığında resmi-dini nikâh gibi bir ayırım gözetilmediği, resmi nikahın dikkate alındığı görülmektedir. Dini nikah kıyma merasiminin tamamen yeni bir uygulama olduğu da ifade edilmiştir.

Sünnet törenlerinin nasıl yapıldığına dair yapılan mülakatlarda öne çıkan unsurun dini kaynaklardan ziyade gelenek ve göreneklerden beslendiğini, tıpkı diğer düğünlerde olduğu gibi daha ziyade şenlik, kutlama olarak bahsedildiğini söylemek mümkündür.

Cenaze evinde vefatın üçüncü, yedinci ve kırkıncı günlerinde anma şeklinde Kuran ve Mevlüt okutulmaktadır. Türkler yanında Rumlar gibi farklı etnik kökenden toplumların zaman içerisinde bereber yaşamaları zengin bir kültür anlamında Kıbrıs'ı farklı bir stratejik yere taşımaktadır. Kıbrıslı Türklerin, Anadolu Türkleriyle bağlarının devam etmesi ve rumlarla içiçe yaşamaları etkileşim halinde olması söz konusudur. Yıllardır beraber yaşamış olan bu toplumların inanç dünyasında ve dini törenlerde birbirinden etkilenmemesi imkansızdır. Özellikle adak konusunda pek çok benzerlik göstermektedir.

Mevlüt Kandilleri 1910 yılında tatil olarak ilan edilmiştir. Cumhuriyetin ilanından sonra Türkiye’de resmi tatil kalkmıştır. Ancak KKTC’de Mevlüt kandilleri günleri resmi tatil ilan edilmektedir (Efe 2010: 19-21). Aynı zamanda Kandil günlerinde Hala Sultan türbesine ziyaretler düzenlenmektedir.

Bilindiği gibi halk dindarlığı: “toplumsal yaşantıda belirli pratikler çerçevesinde oluşan inanış ve uygulamalardır. Halk dindarlığına niteliğini veren halkın din adına yaptığı her türden pratiklerdir, (Arslan 2004: 74) Bu çalışmada da bu tanım çerçevesinde, bayram, düğün, ölüm gibi sosyal hadiselerde daha çok halk dindarlığının öne çıktığını söylemek mümkündür. İnanç konusundaki öğretiler, din öğretiminde bilgilendirme, kullaktan dolma ilk ve orta öğretimde ve lise yıllarındaki din öğretimine dayanır. Yüksek eğitimde din eğitimi ve öğretimi konusu Kıbrıslılar için hala gelişmeye açık bir alandır.

Yapılan bu çalışma din, inanç, inanış gibi kavramlar üzerinden birçok araştırmaya ışık tutacaktır. Mevlüt geleneğinin detayları, türbe ve tekke ziyaretlerinin analizi, bir ölçek vasıtasıyla yapılabilecek dindarlık araştırması (Dini ibadetler, itikadi konularda bilgilendirme) Türk-İslam kültür ve medeniyeti üzerine Kıbrıs dokusunun etkisi ve katkısı gibi konular üzerinden çalışmamızın detaylanması mümkün gözükmektedir.

Dinlerin inanışların, inançların toplumsal etkileşimler ile farklı şekillerde tezahür edebileceği açıktır. Kıbrıslı Türkler’in dine bakışlarını bu çerçevede düşünmek, çok fazla kültürün yaşamış olduğu Kıbrıs coğrafyası için de anlamlı gözükmektedir. Şöyle ki: Toplumsal karşılaşmalar, toplumsal buluşmalar bazen çatışmalar dinin ve dini inancın ritüellerin farklı şekillenmesine sebep olabilmektedir. Özellikle kimliklerini korumak isteyen toplumlar için daha çok simgesel diyebileceğimiz mevlüt, türbe ziyareti, mezarlık ziyareti gibi ritüellerin daha çok korunduğunu ve öne çıkarıldığını haklı gerekçelerle öne çıkarıldığını söylemek mümkündür.

Kaynaklar

- Altakin, M., Kaplan, T., Koyuncu T. (2017). “Adana-Yumurtalık Sugözü Köyünde Günler Etrafında Oluşan Halk İnanışlarına Yönelik Bir Araştırma”. *The Journal Of International Lingual, Social And Educational Sciences*, S.3.
- Altun, E. (2016/1). “Çukurova ve Kıbrıs Halkkültüründe Ölümü Algılama”. *Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, Folklor/Edebiyat*, C.22, S.15.
- Arkonacı, S., Elçi, E., Şah, U., Bakiler, E. (2012). “Güç İlişkileri İçinde Öznel Varoluşlar: Kıbrıslı Ve Türkiyeli”. *Psikoloji Çalışmaları / Studies In Psychology*, 31 (0), 29-63. Retrieved From <http://dergi-park.gov.tr/iupcd/issue/9435/118058>.
- Arslan, M. (2004). *Türk Popüler Dindarlığı*. İstanbul: Dem Yayınları.
- Atalay, T. (2003). *Geçmişten Günümüze Kıbrıs: İdari Yapılanma ve Din Eğitimi*. Konya: Mehir Vakfı Yayınları.
- Atun, A. (2018). “İngiliz Dönemindeki Dini Haklarımız”. (<http://www.Haber7.Com/Yazarlar/Prof-Dr-Ata-Atun/2757745-Ingiliz-Donemindeki-Dini-Haklarimiz/?Detay=1>), ErişimTarihi: 20.11.2018).
- Aydınalp, H. (2017). “Kıbrıs'ta Dini Hayat: Tatlısu Örneği”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 27(1).
- Beratlı, N. (1995). *Kıbrıslı Türklerin Tarihi (Vol. 1)*. Galeri Kültür Yayınları: Lefkoşa.
- Beratlı, N. (1999a). *Kıbrıs Türk Kimliğinin Oluşması: Neden Ortak Bir Kıbrıs Türk Kimliği Yok*. Lefkoşa: Işık Kitabevi Yayınları.
- Beratlı, N. (1999b). *Kıbrıslı Türklerin Tarihi: Kimliğin Kökenleri, (Etnolojik Yönden Kıbrıslı Türk)*. Lefkoşa: Galeri Kültür Yayınları. C.2
- Beratlı, N. (2005). “Kıbrıslı Türkler'in Kökenleri”. *Laü III.Tarih Buluşması*. Kıbrıs.
- Beratlı, N. (2008). *Kıbrıslı Türklerinin Kökenleri ve Kıbrıs'ta Bektaşilik*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Derzinevesi, H., Köşker, E. ve Bal, E. (2012). *Lefkoşada Kızılbaş Mahallesi*. Yayınlanmamış ders notu.
- Derzinevesi, H. (2017). *Kıbrıs Çingeneleri*. İstanbul: Semerci Yayınları.
- Ebü Hayyân (1931). *Kitâb Al-İdrâk Li Lisân Al-Atrâk*, Haz.: A. Caferoğlu. İstanbul.
- Efe, A. (2010). “Türk Kültüründe Mevlid Geleneği”. *Avrupa İslam Üniversitesi İslam Araştırmaları Dergisi*, Mayıs, S. I.
- Ermış, H. (2016). *Kuzey Kıbrıs Türk Toplumunda Sosyal ve Dini Hayat (Mesarya Örneği)*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri (Din Sosyolojisi) Anabilim Dalı.
- Güleç, İ. (2015). *Kıbrıs'ın Manevi Atlası*. Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi. İstanbul. Isbn 978- 605-63718-9-9.
- Güleç, M., Bilgin, V. (2018). “Halk Dindarlığı'nın Gündelik Hayattaki Görünümü İle İlgili Sosyolojik Çözümleme”. *Uludağ Üniversitesi. İlahiyat Fakültesi Dergisi*. S. 27 (2018/1).
- Hatay, M. (2006). “Kıbrıslı Türklerde Mistik İnanç Sıçramaları (157-1878)”. *Kıbrıs Yazıları*, S.3. Kalafat, Yaşar (1996). *İslamiyet ve Türk Halk İnançları*. Kültür Bakanlığı Yayınları: Ankara.
- Keser, U. (2010). “Kıbrıs Adasında Kadın Eksenli Olarak Adak ve İnanç Dünyasına Kesitsel Bir Bakış”. *Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi*, 3(6).
- Nesim, A. (1990). *Kıbrıslı Türklerin Kimliği*. KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Öze, N. (2014). “Medya, İktidar, Din Üçgeninde Kuzey Kıbrıs'ta Alevilik”. *Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, Ekim-Kasım-Aralık, S:72

- Reyhanoğlu, G. (2014). “İngiltere’de Yaşayan Kıbrıslı Türklerin Kültürel Belleklerini Koruma Ve Aktarım Bağlamaları/Contexts For Protecting And Transmitting Cultural Recollection Of Turkish Cypriots Who Live In England”. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(27).
- Suiçmez, Y. (1998). “Türk Dünyasının Dini Meseleleri (Kutlu Doğum Haftası: 1997)”. *Kıbrıs’ta Din. Der.* Ömer Turan. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Uğur S. (1948). “İçel Folkloru II, İnsan Hayatının Çeşitli Safhalarına Ait Adet ve İnanışlar”. Ankara: Chp Halkevleri Yayınları.
- Yapıcı, A. Emre, Y. (2015). “Türkiye Göçmeni ve Yerli Kıbrıslılarda Dindarlık: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti rneği”. *Dini Araştırmalar Dergisi*, Temmuz - Aralık 2015, Cilt : 18, S: 47
- Yorgancıoğlu, O. (1986). “Ninniler, İsim ve İsim Verme”. *HAS-DER Halkbilim Sempozyumu Bildirileri Kitabı I*, K.K.T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, KKTC.